

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาล
THE BUDDHIST LEADERSHIP OF ADMINISTRATORS
OF NURSING COLLEGE

ประกริต รัชวัตร^๑ Prakit Ratchawat

บทคัดย่อ

วิชาชีพการพยาบาลเป็นการดูแลช่วยเหลือบุคคลทั่วไปยามปกติและเจ็บป่วยเป็นการทำงานกับชีวิตมนุษย์ โดยต้องยึดหลักความเมตตา สงสาร ความเอื้ออาทร มีจิตบริการ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ดูแลผู้รับบริการดุจญาติมิตร เห็นอกเห็นใจในความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ในยามเจ็บป่วย การจัดการศึกษาพยาบาลนอกจากจะให้มีความรู้ทางวิชาการและทักษะในการปฏิบัติแล้ว จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาลจะต้องแสดงออกถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีคุณธรรมและจริยธรรมมีอิทธิพลผลักดันรวมทั้งกระตุ้นให้บุคคลอื่นดำเนินการตามอย่างเต็มใจและมีส่วนร่วม การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงานในการจัดการศึกษา รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการศึกษาพยาบาล การดำเนินชีวิต จะมีส่วนช่วยในการสร้างความศรัทธา น่าเชื่อถือ ให้เกิดขึ้นกับผู้ใต้บังคับบัญชา นักศึกษาพยาบาล และหล่อหลอมความเป็นพยาบาลที่ดี มีจิตใฝ่งาม มีคุณธรรม ดูแลผู้รับบริการด้วยความเอาใจใส่เอื้ออาทร และคนในองค์กรมีความสุข

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ผู้บริหาร, สถาบันการศึกษาพยาบาล

---

^๑ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี

Abstract

Nursing is considered to be a science of looking after people health both well-being persons and sick persons by considering generosity and service minded. The management of nursing not only provides students to have academic knowledge and skill but also provides students to have virtue and morality. The administrators have to express the Buddhist leadership considering both virtue and morality. Also, they should apply the moral principle in educational administration as well as be the role model of good nursing and living. It can help the administrators of nursing college built faith and belief to the controlees such as nursing students and the officers of nursing college. Moreover, it can enlighten them to have a good nursing, morality, and service minded, and bring happiness into organization.

Key words: Buddhist leadership, Administrators, Nursing College

บทนำ

การพยาบาลเป็นการทำงานกับชีวิตมนุษย์ โดยต้องยึดหลักความเมตตา สงสาร ความเอื้ออาทร มีจิตบริการ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ดูแลผู้รับบริการดุจญาติมิตร เห็นอกเห็นใจในความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ในยามเจ็บป่วย ดังนั้น การจัดการศึกษาพยาบาล นอกจากจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ในสถานการณ์จริง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ คติวิเคราะห์ และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพแล้ว จะต้องหล่อหลอมความมีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตใจที่อ่อนโยน มีความเมตตา กรุณา เสียสละ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดูแลผู้รับบริการด้วยความเอื้ออาทรให้การดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ซึ่งการจัดการศึกษาพยาบาลนั้นผู้นำสถาบันการศึกษาพยาบาลจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษา ทั้งในด้านการบริหารคน การบริหารวิชาการ ผู้บริหารที่ดีนอกจากมีความรอบรู้ในด้านวิชาการ หลักการบริหาร และมีภาวะผู้นำแล้ว จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตและการทำงาน การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการบริหารงาน จะทำให้สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำเชิงพุทธจึงเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำที่เป็นผู้ที่ยึดมั่น หรือตั้งมั่นในหลักศีลธรรมอันดีงามของพระพุทธศาสนา มีความสามารถ รอบรู้ในงาน มีวิสัยทัศน์ สุขุมรอบคอบ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีความยุติธรรม ปราศจากอคติ รู้รักสามัคคี เสียสละ ไม่มีมานะทิฐิ สามารถนำพาบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้ เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำ มีศักยภาพ มีความพร้อมและวิสัยทัศน์ในการบริหารแล้ว ก็จะเป็นผู้นำที่มืออาชีพผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการปฏิบัติการพยาบาล เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลจะต้องเป็นตัวอย่างของพยาบาลและครูพยาบาลที่ดี ต้องมีความเมตตา กรุณา มีจิตใจดี มีจิตบริการ มีจิตวิญญาณ ในการช่วยเหลือ สามารถจูงใจ กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอย่างเต็มใจ ทำให้องค์กรบรรลุความสำเร็จ ตามเป้าหมาย ดังนั้นการนำหลักธรรมทางศาสนา เช่น หลักพรหมวิหารธรรม ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หลักไตรสิกขา ที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น มาใช้ในการบริหารงานและบูรณาการในการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาพยาบาล จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมในการบริหารงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและองค์กร รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีใน การปฏิบัติการพยาบาล การดำเนิน

ชีวิต สร้างความศรัทธา น่าเชื่อถือ ให้เกิดขึ้นกับผู้ใต้บังคับบัญชา นักศึกษาพยาบาล หล่อหลอมความเป็นพยาบาลที่มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม ดูแลผู้รับบริการด้วยความเอาใจใส่ เอื้ออาทร

แนวคิดของภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leadership) คือ คุณสมบัตินิยามเฉพาะตัวของผู้นำที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นในอันที่จะสามารถจูงใจ ผลักดันรวมทั้งกระตุ้นให้บุคคลอื่นดำเนินการตามในสิ่งต่าง ๆ อย่างเต็มใจและมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การ โดยที่คุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้นำดังกล่าวจะต้องตั้งมั่นอยู่บนหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนา ผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นหรือตั้งมั่นอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามของพุทธศาสนา โดยหลักธรรมที่ผู้นำหรือผู้ปกครองนิยมถือปฏิบัติกันนับแต่โบราณกาล เป็นต้นมา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ จักรวัตร ๑๒ ประการ ราชสังคหะ ๔ ประการ เป็นต้น^๒

ผู้นำเชิงพุทธ ต้องมีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการ คือ อุตสาหิต-สมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำและปรหิต-ปฏิบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของตน อีกทั้งต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารงาน ต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารงาน^๓

คุณลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ผู้นำที่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำเชิงพุทธ ควรมีคุณลักษณะสำคัญ ๗ ประการ ดังนี้

๑) รอบรู้งาน (ธัมมัญญตา) ผู้นำจะต้องรู้จักภาระหน้าที่รับผิดชอบทุกอย่างขององค์การรวมถึงรู้กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์การด้วย

๒) รู้จุดมุ่งหมายของงาน (อัตถัญญตา) ผู้นำจะต้องรู้และเข้าใจเป้าหมายของการทำงาน มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการบริหารจัดการองค์การเป็นอย่างดี และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ตลอดจนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การ

---

^๒ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, เกร็ดความรู้เรื่องการบริหารจัดการจากมุมมองตะวันออก “ภาวะผู้นำเชิงพุทธ : คุณสมบัติของผู้นำที่ไม่ตกเทรนด์”, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล: www.ippreru.com9site.downloads [๕ ธันวาคม ๒๕๕๙].

^๓ พระอัครเดช ญาณเตโช, พุทธวิธีบริหาร, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58\(500\)/page1-5-58\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58(500)/page1-5-58(500).html), [๕ ธันวาคม ๒๕๕๙].

๓) เข้าใจตนเอง (อัตตัญญูตา) ผู้นำจะต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง ยึดมั่นในหลักการ ที่ถูกต้อง ฟังเสียงรอบด้านอยู่เสมอ รู้จักเสียสละโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมถึงยังต้องมีความรับผิดชอบ สูงด้วย

๔) รู้จักความพอดี (มัตตัญญูตา) ผู้นำจะต้องรู้จักความพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจกรรม ต่าง ๆ การลงโทษผู้ใต้บังคับบัญชา และรู้จักแบ่งปันความสุขให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

๕) รู้จักบริหารเวลา (กาลัญญูตา) ผู้นำจะต้องสามารถบริหารเวลาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยสามารถวางแผนทุกอย่างได้อย่างรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

๖) มีมนุษยสัมพันธ์ (ปริสัญญูตา) ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ประสานงานทุกอย่างในองค์กรได้ราบรื่นและมีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อผู้บังคับบัญชา และผู้อื่น

๗) เข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ (บุคคัลปโรปริญญูตา) ผู้นำจะต้องเข้าใจและสามารถ ปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี โดยต้องรู้และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความสามารถในการมอบหมายงานได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีความมุ่งมั่นพัฒนาบุคลากรให้ สามารถทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำหลักพุทธธรรม ของผู้นำได้แก่

๑. ปาปฉกัณฐกรรม ๓ เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหาร ที่ จะสามารถดำเนินกิจกรรมขององค์กรให้ประสบความสำเร็จได้ ประกอบด้วย

- ๑) จักขุมา เป็นผู้มีปัญญามองการณ์ไกลเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ
- ๒) วิตุโร มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- ๓) นิสสยสัมปันโน มีมนุษยสัมพันธ์ดี^๕

๒. อคติ ๔ เป็นหลักธรรมที่ผู้นำหรือผู้ปกครอง ที่จะต้องละให้ได้ ได้แก่

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ เพราะพอใจ หรือเพราะรักในผู้นั้น จึงทำให้ ผู้นั้นได้ดีเป็นคนเด่นในสังคม ลำเอียงโดยสนับสนุนพรรคพวกที่ชอบพอ

๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ไม่ชอบหน้า ไม่พอใจผู้นั้น แม้เขาทำดีเพียงใด ความดีก็ไม่ปรากฏ

---

^๕ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์, **เกร็ดความรู้เรื่องการบริหารจัดการจากมุมมองตะวันออก “ภาวะผู้นำเชิงพุทธ : คุณสมบัติของผู้นำที่ไม่ตกเทรนด์”**, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : www.ippreru.com/site-downloads [๕ ธันวาคม ๒๕๕๙].

^๕ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓.

๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา ไม่รู้ความจริง ไม่เห็นความดีของเขา มักเห็นผิดพลาดได้

๔) ภยากติ ลำเอียงเพราะพลาดกลัว อาจจะกลัวเพราะเขามีเงินทองมีอำนาจ มีญาติพี่น้องกว้างขวางในสังคม หรือเป็นผู้มีอิทธิพล^๖

๓. พรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย

๑) เมตตา มีความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรี ต่อผู้ได้บังคับบัญชา ปรารถนาให้เขานั้นมีความสุข

๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือให้ผู้ได้บังคับบัญชา ให้พ้นจากทุกข์

๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อผู้ร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง^๗

๔. กัลยาณมิตรธรรม คือ เป็นธรรมของมิตรดี หรือมิตรแท้ มี ๗ ประการ

๑) ปิโย : น่ารัก เป็นผู้มีความแจ่มใส ร่าเริง จิตใจก่อปรด้วยเมตตากรุณา

๒) ครุ : น่าเคารพ ตระหนักได้ดีว่า อะไรถูกอะไรผิด อะไรดีอะไรชั่ว อะไรควร อะไรไม่ควร

๓) ภาวนีโย : น่าเจริญใจ เป็นบุคคลที่ทรงความรู้ มีภูมิปัญญาเป็นเลิศ ทั้งทางโลกและทางธรรม

๔) วตตะตา : รู้จักพูดให้ได้ผล เป็นบุคคลที่รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ มีความสามารถพูดโน้มน้าวให้ทำตามในสิ่งที่ดี มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้

๕) วจนกฺขโม : อดทนต่อถ้อยคำ เป็นบุคคลที่พร้อมจะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม อยู่เสมอ อดทนฟังได้แม้เรื่องไร้สาระ ไม่เบื่อหน่าย ไม่รำคาญ มีความอดทนให้อภัย รักษาอารมณ์ ให้เยือกเย็นอยู่เสมอ

๖) คมภีรณฺจ กถํ กตฺตา: แฉลงเรื่องล้าลึกได้ เป็นบุคคลที่สามารถนำเรื่องที่ยาก มาอธิบายให้เกิดภาพพจน์ เข้าใจง่าย

๗) โน จฏฐฺฐาเนนินฺชเย: ไม่ชักนำในอฐาน เป็นบุคคลที่ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย^๘ เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ในธรรม ไม่ยอมทำเรื่องที่เป็นการเสื่อมเสีย

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๑/๑๙๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐, อภิ.ส. (ไทย) ๓๔/๒๕๑๑-๒๖๒/๘๑-๘๓.

๕. ทศพิธราชธรรม เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครอง มีอยู่ ๑๐ ประการ คือ^๔

๑) ทาน การให้ปัน การช่วยเหลือ เกื้อกูล สละทรัพย์ สิ่งของ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ

๒) ศีล การประพฤติปฏิบัติตนดีงาม สรรวมกาย วาจา รู้จักควบคุมพฤติกรรม

๓) ปริจาคะ การเสียสละความสุข ผลประโยชน์ส่วนตน

๔) อาชชวะ ความซื่อตรง ปฏิบัติภารกิจด้วยความสุจริต

๕) มัททวะ ความอ่อนโยน กิริยาสุภาพ นิมนวล มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่งหยาบกระด้าง

๖) ตปะ ความรู้จักยับยั้ง ชังใจ ทนต่อกิเลส สิ่งที่มากระทบ หรือยั่ว

๗) อักโกธะ ความไม่ถือโกรธ รู้จักรงับความโกรธ ไม่แสดงอาการเกรี้ยวกราด ซึ่งจะส่งผลเสียตามมา ในการวินิจฉัย ตัดสินผิดพลาด ไม่เป็นธรรม

๘) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน ไม่บีบบังคับ กดขี่ ลู่แก่อำนาจ

๙) ชันติ ความอดทน อดกลั้น รู้จักข่มใจตนเอง อดทนต่องานที่ตรากตรำยากลำบาก

๑๐) อวิโรธนะ คือ ความไม่ผิดไปจากธรรม วางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรมไม่หวั่นไหวเอนเอียงที่ถ้อยคำที่ร้าย

๖. สัมปรัสนธรรม ๗ เป็นธรรมของคนดี ประกอบด้วย

๑) ฉัมมัณฺญตา (รู้หลักและรู้จักเหตุ) รู้เหตุ หรือหลักการ คือ รู้จักหลักและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต รู้และเข้าใจสิ่งที่ตนต้องประพฤติ ปฏิบัติตามเหตุผล

๒) อัถถัญญตา (รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล) รู้ผล หรือรู้จักมุ่งหมาย คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนต้องรู้ผล ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น มีการวางแผนที่ดี

๓) อัถตัญญตา (รู้จักตน) รู้ตน หรือรู้ตัวเอง คือ รู้ตามความเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นมีกำลังความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม เพียงใด รู้ว่าองค์กรมีจุดแข็ง จุดด้อยอะไร มีขีดความสามารถอย่างไร รู้จักปรับปรุงพัฒนาองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

๔) มัตตัญญตา (รู้จักประมาณ) ประมาณ หรือรู้ความพอดี คือ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูดการปฏิบัติภารกิจงานต่าง ๆ พร้อมทั้งรู้ประมาณในการจับจ่าย

^๔ อัง.สวดตก. (ไทย) /๒๓/๓๖-๓๗/๕๖-๕๗. ๗๘

^๕ ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

ใช้สอยทรัพย์สินที่หามาได้ รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ชีตความสามารถขององค์กร และทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร

๕) กาลัญญุตตา (รู้จักกาล) รู้กาล หรือรู้เวลา คือ รู้เวลาที่เหมาะสม และระยะเวลา ที่พึงใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ตลอดจนเวลาที่ตนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

๖) ปริสัญญุตตา (รู้จักชุมชน) รู้ชุมชน หรือรู้สังคม คือ รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในท้องถิ่นชุมชน เช่น ชุมชนนี้มีภูมิหลังและความรู้ ความเชื่อถืออย่างไร เมื่อเข้าไปหาควรทำกิจกรรมารยาท ตลอดจนคำพูดที่ใช้ควรเป็นอย่างไร

๗) บุคคลัญญุตตา (รู้จักบุคคล)^{๑๐} รู้บุคคล หรือรู้เขารู้เรา คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัยาศัย ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธาของใครเป็นอย่างไรและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดี เป็นต้น

๗. **หลักไตรสิกขา** คือ ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผิกหัตถอบรม กาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ประกอบด้วย สील สมาธิ ปัญญา

๑) สील คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างถูกต้องมีผลดี

๒) สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง

๓) ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหนก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญานำหรือบอกทางให้เท่าใด

๘. **หลักอริยสัจ ๔** คือหลักที่แสดงถึงสภาพของชีวิตว่าเป็นอย่างไร พร้อมทั้งประโยชน์สูงสุด ที่มนุษย์จะสามารถหาได้จากชีวิตนี้ให้มนุษย์จัดการกับปัญหาของมนุษย์ด้วยหลักการและสติปัญญาของมนุษย์เอง ไม่เกี่ยวกับเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ^{๑๑} อริยสัจ ๔ จึงเป็นวิธีการแก้ปัญหตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑. ทุกข์ คือ ปัญหาของมนุษย์ สิ่งทั้งปวงเป็นเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๔๐๐, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๐๗/๑๒๕-๑๓๑.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย ภาคพุทธธรรม : แขนงการศึกษา**, ๒๕๕๖.

๒. สมุทัย คือ เหตุเกิดของทุกข์ การเกิดขึ้น หรือสาเหตุแห่งทุกข์ คือ

๓. นิโรธ คือความดับทุกข์ นิโรธ (ความดับทุกข์) คือ แสดงว่านิโรธ หรือนิพพาน คือการ ดับความอยากเสียได้สิ้นเชิง เป็นความไม่มีทุกข์

๔. มรรค คือ คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์

๙. สาราณียธรรม ๖ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วยธรรม ๖ อย่าง คือ

๑. เมตตาการุณกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวิจิตรกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมกกรรม คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ ของหมู่คณะ

๖. ภูมิฐิตสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา^{๑๒}

๑๐. อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจในงานและทุ่มเทเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ ความพึงพอใจที่กระทำกิจใด ๆ แล้วประสบความสำเร็จ

๒. วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม ทำงานให้ประสบความสำเร็จ ไม่ท้อแท้ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความขยัน หมั่นเพียรที่จะทำกิจใด ๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้ว และได้มีความพอใจ ทำแล้ว กระทำแล้ว สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา

๓. จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ในงานที่ทำโดยไม่ทิ้งงาน ใฝ่หาความรู้ ประสบการณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน จิตใจจดจ่อ มีสติ สมาธิ ในการที่จะทำกิจใด ๆ ที่ตั้งปรารถนาเอาไว้ ได้มีความพอใจตั้งใจต่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายาม แล้ว

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (พิมพ์ที่ บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔.

ยังต้องใช้กำลังความคิด กำลังสติปัญญา สมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น กระทำกิจนั้นๆให้สำเร็จ ลุล่วงไปตามปรารถนา

๔. วิมังสา หมายถึง ใช้สติปัญญาไตร่ตรอง ถึงงานที่ทำอย่างรอบคอบ การใช้ปัญญา พิจารณา หมั่นใคร่ครวญ ตรวจสอบตราหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่อง ในกิจที่ทำและหาทางแก้ไข

๑๑. **สังคหัตถุ ๔** เป็นหลักธรรมในการสร้างมนุษยสัมพันธ์เชิงพุทธที่สามารถยึดเหนี่ยวหัวใจของคนเอาไว้ได้ เป็นหลักธรรมที่ประสานใจคนร่วมงานเข้าด้วยความโอบอ้อมอารี วิถีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนพอดี ประกอบด้วย

๑. ทาน คือ การให้หรือเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือแบ่งปันกันด้วยสิ่งของ ที่มี ให้รางวัล ให้สวัสดิการที่ดี เป็นต้น

๒. ปิยวาจา คือการพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนหวาน นุ่มนวล เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่

๓. อัตถจริยา คือการทำตัวให้เป็นประโยชน์และทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามกำลังสติปัญญาความรู้ความสามารถ กำลังทรัพย์ และเวลา เป็นต้น ทำตนให้มีคุณค่า ในองค์กร สังคมที่ตนอาศัยอยู่

๔. สมานัตตตา คือการวางตัวเหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมรับรู้ปัญหา แก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ขององค์กร

สรุปแล้วผู้นำที่ดีนั้นต้องมีหลักธรรมในการครองตนเพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น หลักสังคหัตถุ สัปปริสธรรม ๗ มีหลักธรรมในการครองคน คือมีหลักในการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น หลักพรหมวิหาร ธรรม อคติ ๔ ทศพิชราชธรรม กัลยาณมิตรธรรม และมีหลักธรรมในการครองงาน เช่น อิทธิบาท ๔ ปาปนิกรธรรม ๓ เป็นต้น เพื่อบริหารงานในการนำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และผู้ร่วมทีมและผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุข

ภาวะผู้นำทางการพยาบาล

วิชาชีพการพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ปฏิบัติกับชีวิตมนุษย์ ต้องให้การดูแลผู้รับบริการด้วยความเอาใจใส่ เอื้ออาทร สถานพยาบาลได้กำหนดหลักของความประพฤติที่ดี หรือเรียกกันว่า จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาลเป็นการประมวลหลักความประพฤติให้บุคคลในวิชาชีพยึดถือปฏิบัติสมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Nurses Associations : A.N.A.) ได้กำหนดสาระสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาลไว้ดังนี้

๒๐๒ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)

๑. พยาบาลพึงให้บริการพยาบาลด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี และความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยไม่จำกัด ในเรื่องสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ คุณสมบัติเฉพาะกิจ หรือสภาพปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้ป่วย

๒. พยาบาลพึงเคารพสิทธิส่วนตัวของผู้ป่วยโดยรักษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยไว้เป็นความลับ

๓. พยาบาลพึงให้การปกป้องคุ้มครองแก่ผู้ป่วย สังคมในกรณีที่มีการให้บริการสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยถูกกระทำที่อาจเกิดจากความไม่รู้ ขาดศีลธรรม จริยธรรม หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายจากบุคคลหนึ่งบุคคลใด

๔. พยาบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจและให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยแต่ละราย

๕. พยาบาลพึงดำรงไว้ซึ่งสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาล

๖. พยาบาลพึงตัดสินใจด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ใช้ข้อมูลสมรรถนะและคุณสมบัติอื่น ๆ เป็นหลักในการขอคำปรึกษาหารือ ยอมรับในหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมถึงการมอบหมายกิจกรรมการปฏิบัติการพยาบาลให้ผู้อื่นปฏิบัติ

๗. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนในกิจกรรมการพัฒนาคณะวิชาชีพ

๘. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการพัฒนาวิชาชีพและส่งเสริมมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล

๙. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการที่จะกำหนดและดำรงไว้ซึ่งสถานะภาพของการทำงานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลที่มีคุณภาพสูง

๑๐. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการปกป้อง คุ้มครอง สังคม จากการเสนอข้อมูลที่ผิดและดำรงไว้ซึ่งความสามัคคีในวิชาชีพ

๑๑. พยาบาลพึงร่วมมือและเป็นเครือข่ายกับสมาชิกด้านสุขภาพอนามัยและบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเพื่อส่งเสริมชุมชนและสนองตอบความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของสังคม^{๑๓}

เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์ กล่าวว่า บุคคลที่สมควรได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำทางพยาบาลต้องคุณลักษณะ^{๑๔} ดังนี้

๑. มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของตนเองอย่างแท้จริง และได้รับการยกย่องโดยได้รับรางวัลจากองค์กรวิชาชีพการพยาบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลให้เกิดอำนาจเชี่ยวชาญ

^{๑๓} สภาการพยาบาล, รายงานประจำปีสภาการพยาบาล, (นนทบุรี: สภาการพยาบาล, ๒๕๕๒).

^{๑๔} เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์, ภาวะผู้นำทางการพยาบาลในองค์กร (เชียงใหม่ : นนทบุรีการพิมพ์, ๒๕๕๒), ๙-๑๗.

ให้กับตนเองคุณลักษณะของผู้นำทางการพยาบาลที่สำคัญที่ควรจะมีในตัวผู้บริหารทางการพยาบาลทุกคน คือ มีสติปัญญา รอบรู้ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในทุกด้าน ซึ่งหมายถึงทักษะทางการวิชาชีพ ทั้งด้านเทคนิคบริการ การติดต่อสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ ทักษะการเป็นผู้นำ

๒. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ให้กับบุคคลอื่น สอดคล้องกับศิลปพนธ์ เกตุทัต ที่กล่าวว่า ผู้นำที่แท้จริงต้องเป็นคนที่มีความคิดกว้างไกล มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกล้า มีพลังมีวินัยในตนเอง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง^{๑๕} และฟาริดา อิบราฮิม ที่กล่าวถึงผู้นำทางการพยาบาลว่าต้องมีคุณลักษณะผู้นำ นักบริหาร จำเป็นต้องมี คือ คิดไกล มีโลกทัศน์กว้างและมุ่งสู่นาคต มองออกนอกตัว สูงส่งการในมุมกว้าง^{๑๖}

๓. มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้สม่ำเสมอทั้งในศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายองค์ความรู้ทางการพยาบาลให้กว้างไกล

๔. มีความสามารถในการถ่ายทอดเผยแพร่ผลงานวิชาการของตนเองไปยังบุคคลอื่นได้ และผลงานเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาชีพ

๕. มีพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกที่เหมาะสม สอดคล้องกับตัดด์และคณะ (Stadt,et,al.) อ้างใน ศุภาวดี นพรุจจินดา ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ทางการศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า ลักษณะของผู้บริหาร ที่ดี คือ ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงมาตรฐานในการทำงานเป็นที่พึงของคนอื่นได้ มีความกล้า กล้าที่จะคิด กล้าที่จะเสี่ยงและกล้าทำ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการสื่อความคิด แข็งแรงและมีสุขภาพดี มีสติปัญญา มีความสามารถในการจัดรูปงานและมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล^{๑๗}

---

^{๑๕} ศิลปพนธ์ เกตุทัต, “วิสัยทัศน์กว้างไกล ปฏิบัติได้จริง,” ในสงวน นิตยา รัมภ์พงศ์และสุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ (บรรณาธิการ) ผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.,๒๕๔๑), หน้า ๓๒-๓๙.

^{๑๖} ฟาริดา อิบราฮิม, *สาระการบริการพยาบาล* (กรุงเทพฯ ฯ : คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

^{๑๗} R.W. Stadt, et al. *Manay Career Education Programs*, ในศุภาวดี นพรุจจินดา, *องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ปริญญาณิพนธ์ ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.)* หน้า ๓๖.

ภาวะผู้นำด้านการศึกษาพยาบาล^{๑๘}

ภาวะผู้นำด้านการศึกษาพยาบาล หมายถึง การที่พยาบาลผู้นำในสถานศึกษาพยาบาลสามารถดำเนินการจัดการเพื่อให้สถาบันการศึกษาพยาบาลบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยใช้ความชำนาญในหลักวิชาการและบุคลิกความเป็นผู้นำเป็นเครื่องมือในการริเริ่มสร้างสรรค์งานใหม่ ทีมงานใหม่ ระบบงานใหม่ วิสัยทัศน์ใหม่ให้กับสถาบันการศึกษาพยาบาลนั้น

คุณลักษณะของผู้นำด้านการศึกษาพยาบาลตามแนวคิดของบูท (Booth) ประกอบด้วย

๑. มีภาวะผู้นำในการให้อำนาจได้ (empower leadership) ได้แก่ การเป็นผู้สร้างแรงจูงใจ (motivator) มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ (creativity) และเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (vision)

๒. มีความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบงานได้ (restructure change) ได้แก่ มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายงาน (network) มีความสามารถในการยืดหยุ่น (Flexibility) และมีความสามารถในการปรับระบบงานให้เหมาะสมได้ (System orientation)

๓. ความสามารถในการเอื้ออำนวยความสะดวกและในการสอนงานผู้อื่น (Teaching facilitation) ได้แก่ มีความสามารถในการเป็นที่ปรึกษา การให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางการปฏิบัติงาน (Coaching)

๔. มีพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น (Role-model behaviors)

๕. เป็นผู้มีความทันสมัยและใจกว้าง มีความพร้อมที่จะรับและพัฒนางานใหม่ได้ตลอดเวลา (Openness-creation of challenging environment)

๖. เป็นคนช่างซัก ช่างสงสัย (Questioner-know where,how and why to ask the right question)

วิไลวรรณ ทองเจริญ ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มาตรฐานวิชาชีพการพยาบาลพบว่าองค์ประกอบด้านคุณธรรม จริยธรรม ของอาจารย์พยาบาลประกอบด้วย^{๑๙}

๑. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีวินัย ด้วยความรับผิดชอบ

๒. การปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้

^{๑๘} R.ZBooth, อ้างใน สุภาวดี นพรุจจินดา “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๕-๓๔๑.

^{๑๙} วิไลวรรณ ทองเจริญ สุชาติตันติธนาเดชา และประทีป เมธาคณวุฒิ, องค์ประกอบและมาตรฐานวิชาชีพอาจารย์พยาบาล, *Journal of Nursing Science*, ๒๘ (๔) October-December, ๒๐๑๐, p๖๐.

๓. รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม
๔. ร่วมมือและปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานอย่างกัลยาณมิตร
๕. ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย
๖. สั่งสอนศิษย์ด้วยความท่อมเท เสียสละ
๗. ปกป้องคุ้มครองผู้ป่วยให้ได้รับความปลอดภัย
๘. ให้การพยาบาลด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิส่วนตัว
๙. ยืนหยัด ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง
๑๐. ศึกษาค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติมทั้งเชิงวิชาการและวิชาชีพอยู่เสมอ
๑๑. มีจรรยาบรรณนักวิจัย

จากการศึกษาของประกริต รัชวัตร ศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถาบันการศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถาบันการศึกษาประกอบด้วย องค์ประกอบหลักด้านการครองตน (การนำตน) องค์ประกอบหลักด้านการครองคน (การนำทีม) และ องค์ประกอบหลักการครองงาน (นำองค์กร) ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ๔๙ ตัวบ่งชี้ ซึ่งพบว่าอาจารย์พยาบาลมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบหลักด้านการครองตน และองค์ประกอบหลักด้านการครองคนสูงสุด รองลงมา องค์ประกอบหลักการครองงาน ซึ่งองค์ประกอบหลักด้านการครองตน มีความคิดเห็นสูงสุดในด้านหลักไตรสิกขา รองลงมา ด้านหลักพรหมวิหารธรรม และหลักสัปปริสธรรม ตามลำดับ ซึ่งในรายด้าน ด้านหลักไตรสิกขา ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ทุกข้อ มีความคิดเห็นสูงสุดในเรื่องประพฤติตนและดำเนินชีวิตที่สุจริต ดึงงาม ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบขององค์กร ด้านหลักพรหมวิหารธรรม มีความคิดเห็นสูงสุดในเรื่องแสดงความยินดีกับความสำเร็จของผู้ร่วมงาน/ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความจริงใจ และด้านหลักสัปปริสธรรม มีความคิดเห็นสูงสุดในเรื่อง มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน และยอมรับผลของการกระทำไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ในองค์ประกอบหลักด้านการครองคน มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ทุกข้อ โดยมีความคิดเห็นสูงสุดด้าน หลักสังคหวัตถุ ๔ ด้านหลักสาราณียธรรม ด้านหลักกัลยาณมิตรธรรมตามลำดับ ซึ่งในด้านหลักสาราณียธรรม มีความคิดเห็นสูงสุดเรื่อง ตั้งมั่นในความถูกต้องเคารพใน กฎกติกาปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ด้านหลักกัลยาณมิตรธรรม มีความคิดเห็นสูงสุด เรื่อง ประพฤติตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีของครูพยาบาลทั้งในการการดำเนินชีวิต และ การปฏิบัติงาน เป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ร่วมงานเมื่อมีปัญหาคับข้องใจ ด้านสังคหวัตถุ ๔ มีความคิดเห็นสูงสุด ด้านปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเสมอภาค อย่างเสมอต้นเสมอปลายและเคารพ ในความเป็นบุคคล และองค์ประกอบหลักการครองงาน มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยระดับความคิดเห็นสูงสุดในด้านหลักทศพิธราชธรรม รองลงมา ด้านหลักอิทธิบาท ๔ และ ด้านหลักอริยสัจ ๔ ตามลำดับ ซึ่งด้านหลักอิทธิบาท ๔ มีความคิดเห็นสูงสุด เรื่อง ความกระตือรือร้น และท่อมเท

๒๐๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)

ในการทำงานในหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย ด้านหลักอริยสัจ ๔ มีความคิดเห็นสูงสุด ในเรื่อง การมีวิสัยทัศน์สามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร ได้อย่างถูกต้องและ ดึงมา เหมาะสมและสามารถแก้ไข จัดการปัญหาได้ตรงสาเหตุ และ ด้านหลักทศพิธราชธรรม มีความ คิดเห็นสูงสุด เรื่อง การสำรวมกาย วาจา ใจอย่างสุจริตประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีและตาม จรรยาบรรณวิชาชีพ และปฏิบัติงานอย่างซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจกับผู้ใต้บังคับบัญชา ปราศจากความลำเอียงและอคติ

จากการศึกษาของสงศรี กิตติรักษ์ตระกูลและคณะ ในการพัฒนารูปแบบเครือข่าย จิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของวิทยาลัยสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก พบว่า วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น มีการพัฒนารูปแบบจิตบริการด้วยหัวใจความเป็น มนุษย์โดยระบบครอบครัวเสมือน เป็นการดูแล เอาใจใส่กันประดุจญาติมิตรโดยยึดหลัก พรหมวิหาร ๔ มีผลทำให้นักศึกษามีจิตบริการพร้อม

ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เกิดการช่วยเหลือ แบ่งปันกันและกัน ในครอบครัวและระหว่างครอบครัว^{๒๐}

นิตยา ปรีชายุทธ และ อารีย์วรรณ อ่วมตานี ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ภาวะผู้นำ ตามแนวพุทธของหัวหน้าหอผู้ป่วย พบว่า ประสบการณ์ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของหัวหน้าหอ ผู้ป่วย ประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก คือ

๑. นำหลักธรรมมาใช้ในการปฏิบัติตน ประกอบด้วย ๗ ประเด็นย่อย ได้แก่ ๑) รักษา ศีล ๒) ตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรม ๓) สำรวจตนเอง ๔) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ๕) พัฒนา ตนเอง ๖) มองคนอื่นในด้านดี และ ๗) รู้จักอดทน^{๒๑}

๒. นำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงาน ประกอบด้วย ๔ ประเด็นย่อย ได้แก่ ๑) มอบหมายงานให้เหมาะสม ๒) ร่วมทุกข์ร่วมสุขในการปฏิบัติงาน ๓) ปฏิบัติงานอย่างมีสติ และ ๔) สอนงาน

---

^{๒๐} สงศรี กิตติรักษ์ตระกูลและคณะ. “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายจิตบริการด้วยหัวใจความเป็น มนุษย์”. ของวิทยาลัยสังกัดพระบรมราชชนก (วารสารกองการพยาบาลปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม- เมษายน ๒๕๕๔), ๒๒ ,๒๘.

^{๒๑} นิตยา ปรีชายุทธ และอารีย์วรรณ อ่วมตานี. ประสบการณ์ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของหัวหน้า หอผู้ป่วย วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ สาขาวิชาการบริหารการพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. (วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เรศวร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๑.)

๓. นำหลักธรรมมาใช้ในการดูแลผู้ใต้บังคับบัญชา ประกอบด้วย ๕ ประเด็นย่อย ได้แก่ ๑) รู้จักให้ ๒) ใช้คำพูดที่ดี ๓) เปิดใจรับฟังความคิดเห็นคนอื่น ๔) รู้จักการขอโทษ และ ๕) ซื่อสัตย์ต่อกัน

จะเห็นได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้กับการบริหารจัดการของผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาล ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการบริหารงานทั้งในด้านการปกครอง การบริหาร การพัฒนา โดยสามารถสรุปแยกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑. หลักธรรมที่ใช้ในการครองตนที่จะทำให้ผู้บริหารทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ควรแก่การเคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้ใต้บังคับบัญชา การพูดจาให้เกียรติผู้อื่น การทำตัวเองให้เป็นประโยชน์ การรู้จักวางตัวให้สมฐานะของตน และหลักสัปปริสธรรม ๗ ที่ทำให้ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีเหตุผล รู้จักการวางตนรู้ประมาณ เป็นต้น

๒. หลักธรรมที่ใช้ในการครองคน มีหลักในการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ คือมีความรักความเมตตา คอยช่วยเหลือเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเดือดร้อน เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นในองค์กรก็สามารถวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เป็นต้น

๓. หลักธรรมที่ใช้ในการครองงานจะทำให้งานสำเร็จลุล่วงลงได้ คือหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จในการทำงานต่าง ๆ คือมีความพอใจในงานที่ทำทุ่มเททำงาน มีความเพียรพยายาม มีความเอาใจใส่ในงานที่ทำ และใช้สติปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดถึงนักศึกษาพยาบาล ทั้งนี้ยังเป็นการหล่อหลอมการเป็นครูพยาบาลที่ดี และการเป็นพยาบาลที่ดี มีความรู้คู่คุณธรรมพร้อมที่จะให้การดูแลผู้รับบริการด้วยความเอื้ออาทรต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

นิตยา ปรีชายุทธ์ และอารีย์วรรณ อ่วมตานี. ประสบการณ์ภาวะผู้นำตามแนวพุทธของหัวหน้าหอผู้ป่วย. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๕๑.

ประกริต รัชวัตร. การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

๒๐๘ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. กรุงเทพฯ ฯ : นิติการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระไตรปิฎก. **ฉบบัณฑิตทาน**. เล่มที่ ๑๑, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย ภาคพุทธธรรม : แขนงนำการศึกษา**, ๒๕๕๖.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

พาริดา อิบราฮิม. **สาระการบริการพยาบาล**. กรุงเทพฯ ฯ : คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์. **ภาวะผู้นำทางการพยาบาลในองค์การ**. เชียงใหม่ : นนทบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๒.

วิไลวรรณ ทองเจริญ สุชาติ ตันติธนาเดชา และประทีป เมธาคุณวุฒิ. **องค์ประกอบและมาตรฐานวิชาชีพอาจารย์พยาบาล**. Journal of Nursing Science, Vol 28 No 4 October – December, 2010.

สภาการพยาบาล. **รายงานประจำปีสภาการพยาบาล**. นนทบุรี : สภาการพยาบาล, ๒๕๕๒.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และ พระมหาสมัย ผาสุโก. **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leadership)**. มหาสารคาม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๕๗.

สงศรี กิตติรักษัตระกุล และคณะ. “**การพัฒนาารูปแบบเครือข่ายจิตบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์**”. ของวิทยาลัยสังกัดพระบรมราชชนก. วารสารกองการพยาบาล, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน, ๒๕๕๔.

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. **เกร็ดความรู้เรื่องการบริหารจัดการจากมุมมองตะวันออก “ภาวะผู้นำเชิงพุทธ : คุณสมบัติของผู้นำที่ไม่ตกเทรนด์”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.ippreru.com7site. Downloads, [๕ ธ.ค. ๕๙].

ศุภาวดี นพรุจจินดา. **องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

